

Krunoslav Nikodem
 Odsjek za sociologiju
 Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
knikodem@ffzg.hr

Gordan Črpić
 Centar za promicanje SNC
gordan.crpic@zg.t-com.hr

Nacionalni kongres Hrvatskog sociološkog društva; «Sociologija i promjena – izazovi budućnosti»; Zagreb, 7.-8. travnja 2011.

POVJERENJE U INSTITUCIJE U HRVATSKOJ I EUROPI **s posebnim naglaskom na EU**

UVOD

Jedan od ključnih sociokulturnih potencijala svakog društva jest stupanj povjerenja koji građani iskazuju u osnovne institucije i organizacije tog društva. S obzirom da živimo u političkom sustavu predstavničke demokracije koji se po svojoj prirodi temelji na povjerenju, samo povjerenje predstavlja jedan od ključnih elemenata političke kulture.

Piotr Sztompka - osnovne društvene funkcije kulture povjerenja.

Prva društvena funkcija kulture povjerenja jest oslobađanje i mobiliziranje ljudskog djelovanja u Luhmannovom smislu kreativnog, neograničenog, inovativnog i poduzetničkog djelovanja.

Druga društvena funkcija je poticanje društvenosti, sudjelovanja u različitim oblicima udruživanja, izgradnje interpersonalnih veza u Durkheimovom smislu poticanja «moralne gustoće».

Treće, kultura povjerenja potiče toleranciju, prihvaćanje stranaca i prepoznavanje kulturnih i političkih razlika kao legitimnih.

I četvrto, kultura povjerenja jača povezanost pojedinca i zajednice, a time i osjećaj pripadnosti (identitet) i generira kolektivnu solidarnost.

S druge strane, opća «društvena klima sumnjičavosti», karakteristična za «sindrom nepovjerenja» i «kulturu cinizma» višestruko otežava funkcioniranje i razvoj društva. Prije svega, društvena klima nepovjerenja «paralizira» društveno djelovanje, te potiče rutinizaciju, konformizam i pasivnost. Osim toga, rastvara potencijale društvenog kapitala i vodi izolaciji i atomizaciji, te utječe na zauzimanje «obrambenih» stavova, stereotipa i predrasuda itd. (Sztompka, 1998:21-22).

TEORIJSKI OKVIR

Anthony Giddens – «priroda modernih institucija je snažno povezana s mehanizmima povjerenja u apstraktne sustave, posebice povjerenja u sustave stručnjaka.»

Robert D. Putnam – povjerenje kao bitna sastavnica socijalnog kapitala.

Institucije – osjetljivost prema zahtjevima građana i efikasnost.

Francis Fukuyama - dobrobit određene nacije uvjetovana je jednom kulturnom karakteristikom – stupnjem povjerenja koji je inherentan tom društvu.

Piotr Sztompka – važnost izgradnje kulture povjerenja.

(određuje povjerenje kao «okladu na buduća moguća djelovanja drugih» (Sztompka, 1999:25), no pritom ističe da višedimenzionalna teorija povjerenja ipak zahtijeva širi pristup od naznačene racionalne dimenzije.)

Russell Hardin – dvije dimenzije povjerenja – kompetencije i motivacija.

METODOLOŠKE NAPOMENE

Izlaganje se temelji na rezultatima empirijskog istraživanja u sklopu projekta **European Value Study** (1999, N=1003; 2008, N=1498).

Istraživanje je 2008. godine obuhvatilo 47 zemalja u Europi. Te su zemlje, za potrebe ovog izlaganja, podijeljene u četiri skupine (Izvor: službene stranice Europske unije: <http://europa.eu/>).

1. skupina: Stare članice EU: (15): Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Sj. Irska, Španjolska, Švedska, Velika Britanija.

2. skupina: Nove članice EU (EU 12): Bugarska, Cipar, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Mađarska, Malta, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Slovenija.

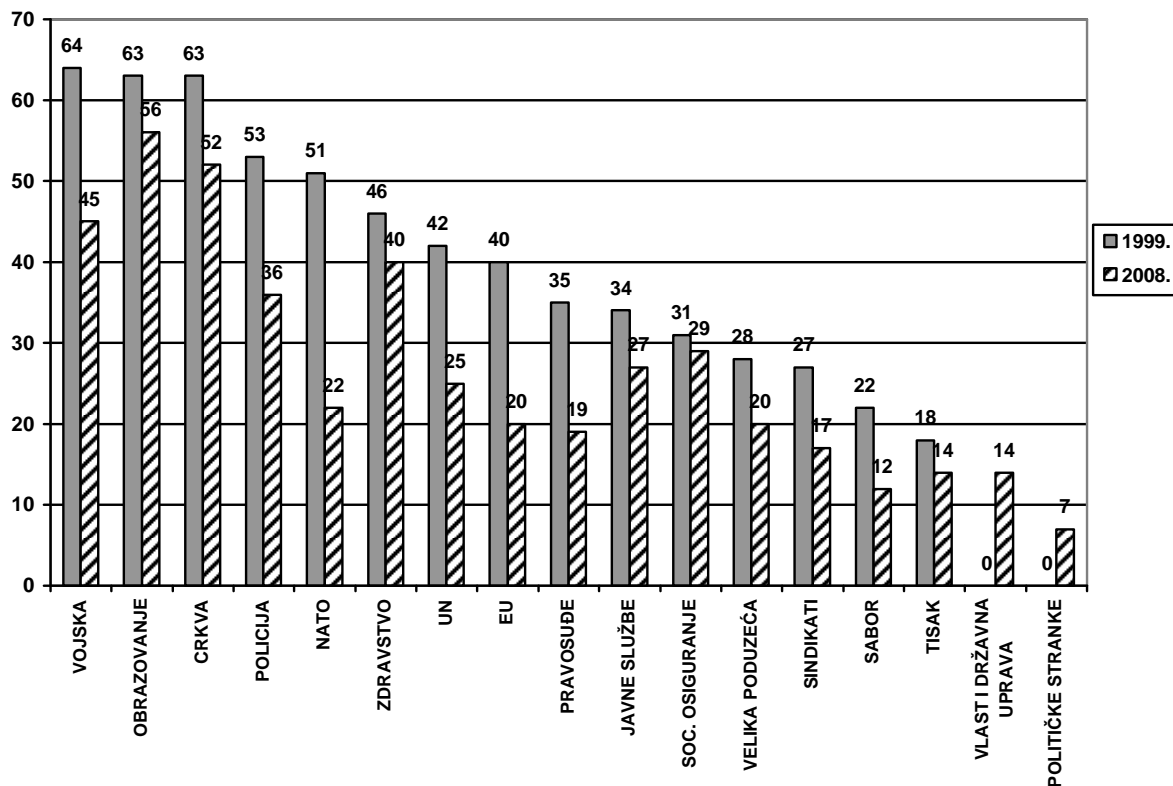
3. skupina: Zemlje kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje: Hrvatska, Makedonija, Turska, Island – Albanija, BiH, Kosovo, Crna Gora, Srbija.

4. skupina: Ostale zemlje obuhvaćene EVS istraživanjem: Armenija, Azerbajdžan, Bjelorusija, Gruzija, Moldavija, Norveška, Rusija, Sj. Cipar, Švicarska, Ukrajina.

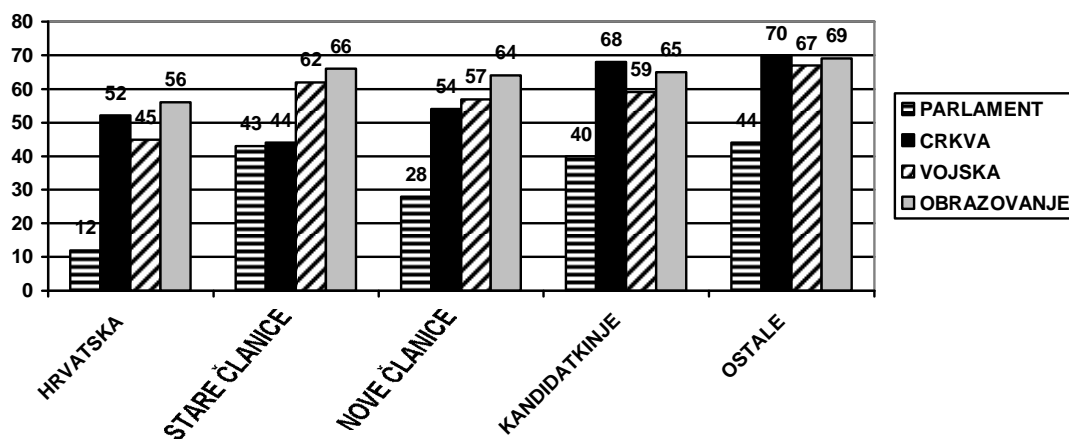
OSNOVNE HIPOTEZE:

1. U Hrvatskoj je prisutno kontinuirano opadanje povjerenja u institucije
2. U Hrvatskoj se nastavlja pad povjerenja u EU
3. Pad povjerenja povezan je manje uz globalizacijske a više uz unutar društvene čimbenike

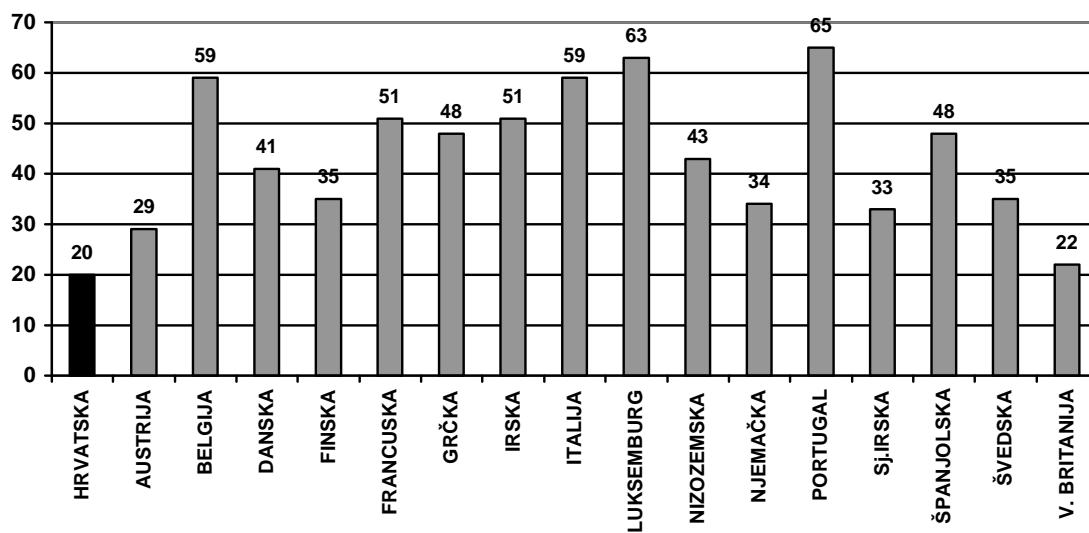
GRAF 1. POVJERENJE U INSTITUCIJE U HRVATSKOJ 1999. I 2008. GODINE (%)

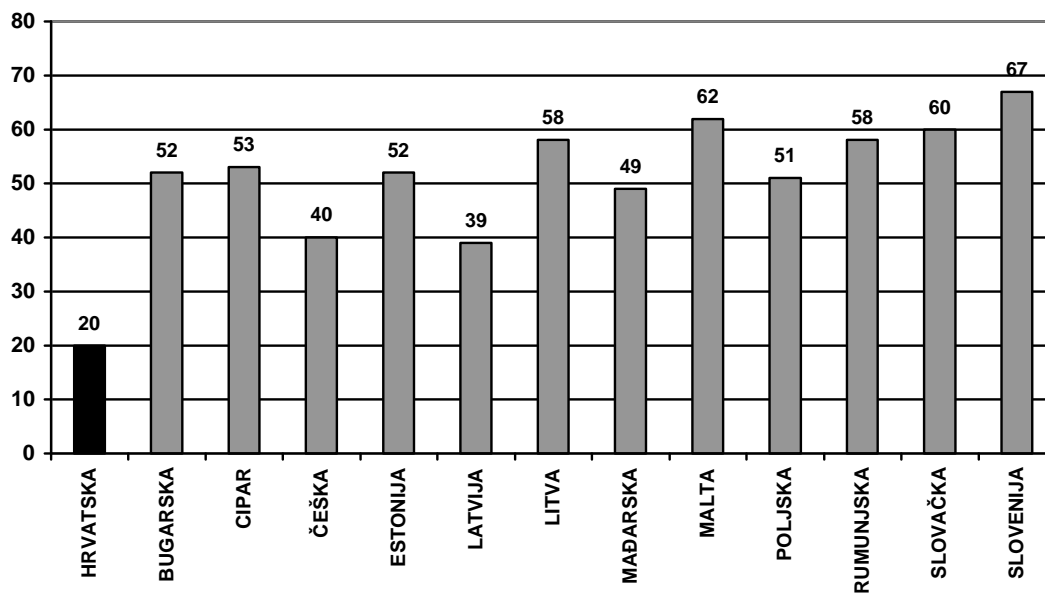
GRAF 2. POVJERENJE U NEKE VAŽNIJE INSTITUCIJE U HRVATSKOJ I EUROPI (prosjeak za četiri skupine zemalja) EVS 2008. (%)

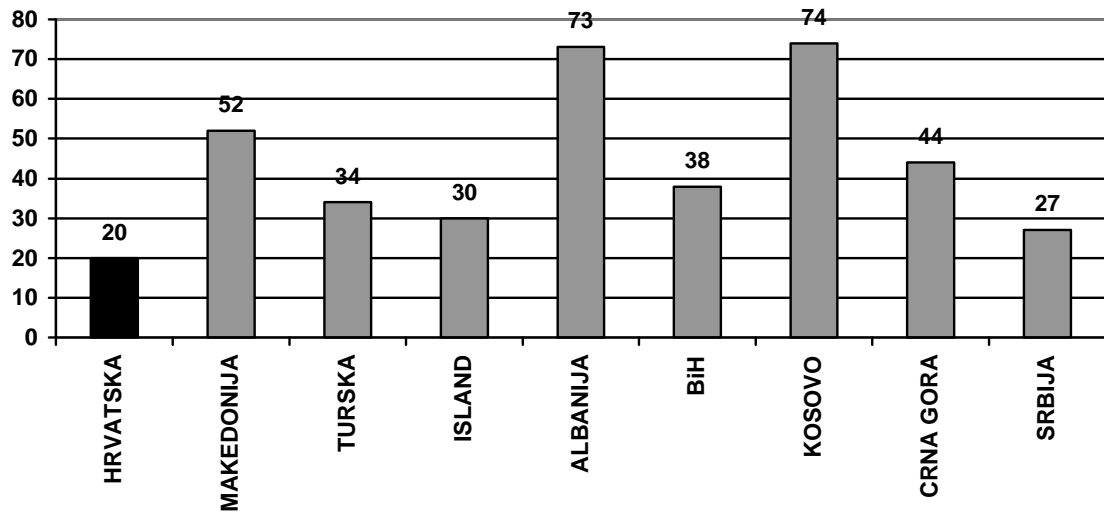
GRAF. 3. POVJERENJE U EU – HRVATSKA I STARE ČLANICE (EU 15) (EVS 2008.) (%)

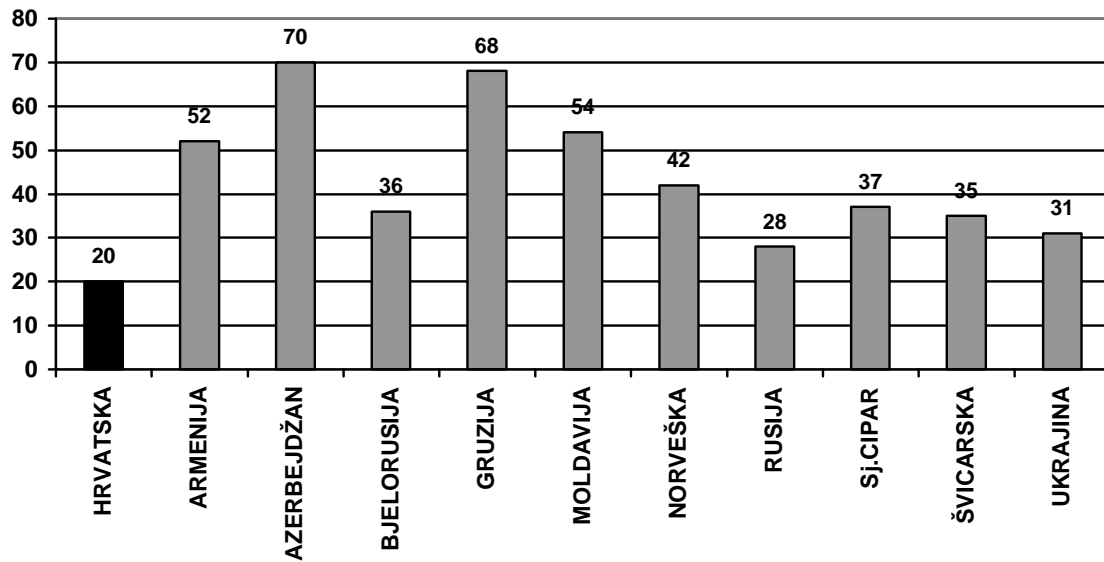
GRAF 4. POVJERENJE U EU – HRVATSKA I NOVE ČLANICE (EU 12) (EVS 2008.) (%)

GRAF 5. POVJERENJE U EU – HRVATSKA I ZEMLJE KANDIDATKINJE I POTENCIJALNE KANDIDATKINJE (EVS 2008.) (%)

GRAF 6. POVJERENJE U EU – HRVATSKA I OSTALE ZEMLJE (EVS 2008.) (%)

ZAKLJUČNO

Uzroci opadanja povjerenja u institucije (i u EU) u hrvatskom društvu?

Piotr Sztompka ističe više uvjeta nužnih za izgradnju kulture povjerenja:

1. Normativna sigurnost
2. Transparentnost društvenih organizacija
3. Stabilnost društvenog poretka
4. Predvidljivost/proračunatost moći
5. Primjena prava i obveza
6. Poticanje dužnosti i odgovornosti
7. Čuvanje dostojanstva, integriteta i autonomije svakog pojedinog građanina

Niti jedan od navedenih uvjeta u Hrvatskoj nije ostvaren.

Nakon društvenih i političkih promjena javni i politički institucionalni sustav ostao nepromijenjen.

Taj je sustav razvijan za potrebe totalitarne države kojoj je glavna svrha *kontrola građana* a ne *servis građana*.

Od svih 47 ispitivanih zemalja Hrvatska je zemlja s najnižim povjerenjem u EU. Prema rezultatima istraživanja, najmanje povjerenje u EU imaju 1) Hrvatska (20%); 2) Velika Britanija (22%); 3) Srbija (27%) i 4) Rusija (28%).

Nepravedan odnos EU prema Hrvatskoj.

Neuvjerljivost političkih elita u predstavljanju hrvatskih interesa u Europi.

Od 1999. do 2008. godine u Hrvatskoj veliki pad povjerenja u međunarodne institucije - NATO (s 51% na 22%); UN (s 42% na 25%); EU (s 40% na 20%).

Prikazani rezultati ne odražavaju samo nepovjerenje prema EU i međunarodnim institucijama već i svojevrsni građanski protest, kako prema samim međunarodnim institucijama, tako i prema domaćim akterima koji su evidentno izgubili kredibilitet pa delegitimiraju sve za što se javno zalažu.